

KOMISIJA EVROPSKIH SKUPNOSTI

Bruselj, 29.6.2005
KOM(2005) 290 končno

**SPOROČILO KOMISIJE SVETU, EVROPSKEMU PARLAMENTU, EKONOMSKO-
SOCIALNEMU ODBORU IN ODBORU REGIJ**

Dialog civilnih družb med EU in državami kandidatkami

{SEK(2005) 891}

1. ZAKAJ JE POTREBEN „DIALOG CIVILNIH DRUŽB“ MED EU IN DRŽAVAMI KANDIDATKAMI?

1.1. Uvod

Širitev Evropske unije z desetimi novimi državami članicami dne 1. maja 2004 je še okrepila enotnost evropske celine in utrdila mir, stabilnost in varnost. Vendar pa so izkušnje zadnje širitve pokazale, da so bili prebivalci držav članic EU nezadostno obveščeni in nepripravljeni. Vse prihodnje širitve EU morajo biti podprte s prepričljivim, temeljitim in trajnim dialogom med družbami držav kandidat in držav članic EU pa tudi z institucijami EU. Tak dialog bi pomagal zapolniti vrzeli v obveščanju, doseči boljše medsebojno poznavanje in približati različne kulture, politične in gospodarske sisteme državljanom, s čimer bi se okrepila zavest tako o priložnostih kot tudi izzivih prihodnjih pristopov.

1.2. Dialog o prihodnji širitvi

V tem smislu je Komisija oktobra 2004 s priporočilom o napredku Turčije na poti k pristopu¹ predlagala vzpostavitev dialoga med državami članicami EU in Turčijo, „*kjer bi lahko odkrito in brez zadržkov razpravljali o skrbih in stališčih*“. Dodala je še: „*V tem dialogu bi morala civilna družba igrati najpomembnejšo vlogo, EU pa bi ji morala to nalogo olajšati*.“

Komisija se zaveda, da je zlasti v primeru Turčije dialog, ki bi izboljševal medsebojno poznavanje in spodbujal razpravo v zvezi z družbami in političnimi temami na obeh straneh, nadvse potreben. Javno mnenje v Turčiji je močno naklonjeno članstvu v EU, vendar pa je slabo obveščeno o zgodovini, delovanju, pravilih in politikah Evropske unije. V EU je javno mnenje o tem vprašanju deljeno, razlike obstajajo tako znotraj posameznih držav članic kot med njimi. Živahna razprava, ki jo je sprožilo to vprašanje, se osredotoča na več različnih tem, od kulturnih in verskih do takšnih, ki so bolj praktične narave. Na eni strani se trdi, da so vrednote in prakse turške države in družbe neuskladjene s standardi EU. Na drugi strani pa se Turčija opisuje kot država z drugačnim kulturnim ozadjem, ki spoštuje načela demokracije v ravno takšni meri kot države članice EU. V zvezi s pristopom Turčije se ravno tako pogosto razpravlja o moči njenega vpliva glede na velikost države, prihodke in geografski položaj².

Evropski svet je 17. decembra 2004 odobril priporočilo Evropske komisije in ga dopolnil z naslednjim: „*Unija bo vzporedno s pristopnimi pogajanjmi z vsako državo kandidatko vzpostavila poglobljen politični in kulturni dialog*“.³ *Da bi z zbliževanjem ljudi poglobili medsebojno razumevanje, bo ta povezovalni dialog vključeval tudi civilno družbo*.“

¹ Sporočilo Komisije Svetu in Evropskemu parlamentu, Priporočilo Evropske komisije o napredku Turčije pri vključevanju v Evropsko unijo, COM(2004) 656. V skladu s sklepno ugotovitvijo Evropskega sveta dne 17. decembra 2004 se bodo postopna pogajanja s Turčijo začela 3. oktobra 2005, če bo do takrat podpisan protokol o prilagoditvi Sporazuma iz Ankare in če sprejmejo šest zakonodajnih besedil, ki jih je navedla Komisija (Zasedanje Evropskega sveta v Bruslju, 16.–17. decembra 2004. Sklepi predsedstva, 17. 12. 2004, št. 16238/1/04 Rev 1).

² V zvezi s tem glej še delovni dokument osebja Komisije o vprašanjih v zvezi z izgledi Turčije za članstvo, SEC(2004) 1202.

³ Politični dialog s Turčijo poteka v okviru rednega spremljanja napredka Turčije pri njenem usklajevanju s političnimi merili, določenimi v Kopenhagnu, v zvezi z demokracijo, načeli pravne države, spoštovanjem človekovih pravic in manjšin. Komisija se v zvezi s tem redno srečuje s turškimi oblastmi.

Dialog civilnih družb⁴ bo torej zadeval tudi Hrvaško⁵, čeprav bo ta dialog verjetno nekoliko drugačne narave kot v primeru Turčije. Dialog s Hrvaško je namenjen bolj spodbujanju javne razprave na Hrvaškem glede članstva v EU, kar bi bilo pomembno predvsem za boljše razumevanje in sprejemanje vrednot in standardov EU. Poleg tega, da ta dialog zadeva bolj splošna politična vprašanja, je izjemno pomemben za nekatera področja zakonodaje EU, kot npr. za okolje, varnost živil, zaščito potrošnikov, pa tudi za obveznosti na področju zunanje pomoči.

Na zasedanju Evropskega sveta v Thessaloniku junija 2003 je EU poudarila, da je prihodnost Zahodnega Balkana odvisna od Evropske unije. Glede na napredek, ki ga bo naredila vsaka posamezna država z izpolnjevanjem kopenhagenskih kriterijev in pogojev za proces stabilizacije in povezovanja, se Evropski svet na podlagi mnenja Evropske komisije lahko odloči za začetek pristopnih pogajanj. V tem smislu se lahko nekatere tekoče in prihodnje dejavnosti, predvidene za sedanje države kandidatke, uvedejo po potrebi tudi za druge države Zahodnega Balkana.

Glavni cilj vzpostavitve dialoga civilnih družb s Turčijo in Hrvaško je torej boljša obveščenost javnosti v EU in državah kandidatkah tako o priložnostih kot o izzivih prihodnje širitve. V zvezi s Turčijo bo dialog spodbujal razpravo o dojemanju vsakdanje kulture in vrednot, kakršne odslikavajo družbe in države na obeh straneh. Za doseg te ciljev bo dialog okrepil dvostranske izmenjave, s čimer bo prispeval k širši vključenosti civilne družbe v politični, kulturni in gospodarski razvoj zadevnih držav kandidatk. Na ta način bo spodbujal nadaljnji razvoj odprte in dinamične civilne družbe v državah kandidatkah, kar je ključno za utrditev človekovih pravic in demokracije, skladno s političnimi merili za pristop.

Skratka, cilji dialoga civilnih družb se lahko povzamejo na naslednji način:

- okrepitev stikov in medsebojne izmenjave izkušenj med vsemi organizacijami civilne družbe v državah članicah in državah kandidatkah;
- zagotovitev boljšega poznavanja in razumevanja zadevnih držav kandidatk znotraj Evropske unije, vključno z njihovo zgodovino in kulturo, ter na ta način poglobitev zavesti o priložnostih in izzivih prihodnje širitve;
- zagotovitev boljšega poznavanja in razumevanja Evropske unije znotraj držav kandidatk, vključno z vrednotami, na katerih temelji, njenim delovanjem in njenimi politikami.

⁴ Kar se v tem dokumentu pojmuje pod „dialog civilnih družb“, je v priporočilu Komisije pravzaprav tretji steber strategije v zvezi s Turčijo, ki jo sestavljajo trije stebri. Prvi steber temelji na krepitvi procesa političnih reform v Turčiji, drugi na izvedbi pogajanj v obliki revidiranega metodološkega pristopa in tretji na dialogu med EU in Turčijo.

⁵ Na podlagi sklepa Evropskega sveta z dne 17. in 18. junija 2004 o sprejemu Hrvaške med države kandidatke je Evropski svet dne 16. in 17. decembra 2004 sklenil, da se pristopna pogajanja začnejo 17. marca 2005, če bo Hrvaška v celoti sodelovala s haaškim Mednarodnim sodiščem za vojne zločine na območju nekdanje Jugoslavije. Vendar pa je bil na zasedanju Sveta za splošne zadeve in zunanje odnose z dne 16. marca 2005 zaradi pomanjkljivega sodelovanja začetek pogajanj preložen, dokler Svet ne potrdi, da Hrvaška v celoti sodeluje z Mednarodnim sodiščem za vojne zločine na območju nekdanje Jugoslavije.

1.3. Opredelitev civilne družbe

čepprav se lahko pojem civilna družba opredeli na veliko različnih načinov, bo za dialog civilnih družb veljala najširša in najbolj odprta opredelitev.⁶ Pojem civilna družba torej vključuje: trg delovne sile, tj. socialne partnerje (sindikate in združenja delodajalcev); organizacije, ki predstavljajo udeležence na socialnem in gospodarskem področju v najširšem smislu (na primer organizacije potrošnikov); nevladne organizacije (NVO) in organizacije s sedežem v lokalni skupnosti, tj. organizacije, v katerih so državljani neposredno udeleženi in preko katerih se vključujejo v lokalno življenje (npr. zveze družin in mladinske organizacije); verske skupnosti in mediji.

Vse družbene strukture izven vlad in javne uprave, osnovane bodisi na prostovoljnem bodisi na obveznem članstvu (tak primer so na primer gospodarske zbornice v nekaterih državah), so vabljeni k sodelovanju v tem dialogu. V dialog bodo vključene še lokalne skupnosti in mestne uprave, kot tudi udeleženci s področja izobraževanja, medijev in kulture, od katerih se obenem pričakuje, da bodo igrali ključno vlogo. Nenazadnje, kakor je pojasnjeno v nadaljevanju, dialog vključuje izmenjave med oblikovalci mnenj iz nacionalnih in evropskih institucij.

To sporočilo vzpostavlja strateški okvir v zvezi z razvojem dialoga civilnih družb med EU in državami kandidatki. V prvi vrsti bo pozornost namenjena okrepitvi nekaterih dejavnosti, ki že potekajo tako na nacionalni ravni kot na ravni EU. Nato bodo predlagane nove dejavnosti, ki bodo dialog še dodatno razvile.

2. KREPITEV TEKOČIH DEJAVNOSTI

2.1. Hrvaška

Civilna družba na Hrvaškem je seveda sledila svojemu lastnemu razvoju. EU sodeluje s hrvaško civilno družbo v okviru njene posebne politike v zvezi z Zahodnim Balkanom, katerega osrednji del je proces stabilizacije in povezovanja. V tem dialogu med civilnimi družbami sodeluje več udeležencev, vključno s parlamentom, mediji, izobraževalnimi ustanovami, manjšinami, strokovnimi organizacijami in raznimi drugimi nevladnimi organizacijami. Ta dialog se je okrepil po začetku veljavnosti Stabilizacijsko-pridružitvenega sporazuma (SPS) med EU in Hrvaško z dne 1. februarja 2005. Prvo zasedanje skupnega parlamentarnega odbora EU–Hrvaška je na primer potekal v Zagrebu 3. in 4. marca 2005.

Poleg tega okrepljeno sodelovanje Hrvaške v programih Skupnosti kot so 6. okvirni program za dejavnosti RTR, Mladina, Tempus, Life – program za države iz tretjih držav, programi za enakost spolov in za zaposlovanje, ki črpajo podporo iz SAS pa tudi iz predpristopne pomoči, koristi dialogu civilnih družb. S 1. januarjem 2006 bo Hrvaška tudi polnopravno udeležena v 6. okvirni program (skupaj s prvotnim akcijskim načrtom), s čimer bo imela na področju raziskav in tehnološkega razvoja isti status kot države članice. To bo enkratna priložnost za vključevanje hrvaške civilne družbe na področje raziskav EU. V okviru programa Tempus Komisija denimo daje na razpolago 4 milijone EUR za podporo projektom med visokošolskimi ustanovami EU in Hrvaške, ki vključujejo tudi udeležence civilne družbe.

⁶ Evropski ekonomsko-socialni odbor (ESO) opredeljuje organizacije civilne družbe kot „vse organizacijske strukture, katerih člani so zavezani ciljem in pristojnostim, ki so v interesu javnosti, in ki delujejo tudi kot posredniki med javnimi oblastmi in državljani“.

Poleg tega nekatere države članice tudi spodbujajo dvostranske stike in dejavnosti na področju kulture in izobraževanja pa tudi druge oblike sodelovanja s Hrvaško, in v njih aktivno sodelujejo.

2.2. Turčija

Tesne politične in gospodarske vezi med Turčijo in evropskimi institucijami segajo v leto 1963, ko je bil podpisan pridružitveni sporazum, ki je pripeljal do ustanovitve carinske unije v letu 1995. Od zgodnjih šestdesetih let poteka na institucionalni ravni pa tudi na ravni neposredne udeležbe državljanov tesno dvostransko sodelovanje, ki se je po uradnem sprejetju Turčije med države kandidatke leta 1999 še okrepilo. Kot je pojasnjeno v nadaljevanju, so nacionalne in evropske institucije s Turčijo razvile več dvostranskih dejavnosti, ki so zajete v dialog civilnih družb. Te dejavnosti bo treba nadaljevati, okrepiti in v nekaterih primerih preusmeriti ter še bolj spodbuditi.

2.2.1. Nacionalne javne ustanove

2.2.1.1. Dvostranski odnosi

Države članice so zelo aktivne pri spodbujanju medsebojnih izmenjav, vključno s programi mobilnosti, štipendijami, razvojem medijev, finančno podporo za razvoj NVO, izmenjavami med strokovnimi organizacijami, medšolskimi povezavami itd. Poleg tega so kulturni odnosi med državami članicami in Turčijo posebej močni in v nekaterih primerih k temu prispevajo v Turčiji ustanovljene kulturne ustanove, povezane z državami članicami. Tudi turška vlada aktivno spodbuja kulturne dogodke, dejavnosti na področju stikov z javnostmi in parlamentarne stike. Pričakuje se, da se bodo te dejavnosti v prihodnosti nadaljevale, okrepile in razširile ter na ta način prispevale k nadaljnjemu razvoju dialoga civilnih družb.

2.2.1.2. Turške skupnosti v državah članicah

Države članice in turške oblasti so bile v sodelovanju z NVO in organizacijami civilne družbe aktivne tudi v procesu lažjega vključevanja turških skupnosti v družbo njihovih držav gostiteljic. Turški državljani so daleč največja skupina državljanov iz tretjih držav v EU in prisotnost takšnih skupnosti pomaga soustvarjati podobo Turčije v EU.⁷ Na tem področju bi se morale dejavnosti še okrepiti, da bi turške skupnosti, živeče v državah članicah, spodbudili k bolj aktivnemu sodelovanju v dialogu med EU in Turčijo. Države članice bi morale še naprej imeti vodilno vlogo pri uvajanju projektov, v sodelovanju s kar najširšim krogom partnerjev, od lokalnih združenj, vidnih oseb s turškimi koreninami, živečih v državah gostiteljicah, do akademskih strokovnjakov.

2.2.2. Parlamenti, Evropski ekonomsko-socialni odbor (ESO), Odbor regij (OR)

Medparlamentarni odnosi, stiki s političnimi strankami in vzdrževanje osebnih stikov med člani parlamentov pripomorejo k spodbujanju medsebojnega razumevanja in bodo ključni za dialog civilnih družb. Evropski in turški parlament sta imela ključno vlogo pri razvoju dialoga. Zlasti skupni parlamentarni odbor med EU in Turčijo že več let ustvarja pogoje za izmenjavo

⁷ Delovni dokument osebja Komisije glede vprašanj v zvezi z izgledi Turčije za članstvo navaja, da je bilo „v letu 2002 v EU-15 uradno registriranih skupno približno 3 milijone turških državljanov. Glavne države gostiteljice so Nemčija (77,8 % teh delavcev migrantov ali 2,3 milijone oseb), Francija (7,9 % ali 230 000 oseb), Avstrija (4,7 % ali 135 000 oseb) in Nizozemska (4,4 % ali 128 000 oseb).“

med izvoljenimi člani z obeh strani. Tudi med nacionalnimi parlamenti je prišlo do plodnih izmenjav. Pričakuje se, da bodo tovrstne dejavnosti še številnejše. Poleg tega bi bilo treba organizirati pripravništva za asistente iz turškega parlamenta v parlamentih držav članic in v Evropskem parlamentu. Nenazadnje bi bilo treba spodbujati izmenjave med organizacijami političnih strank v EU in Turčiji, ki se ukvarjajo s problematiko žensk in mladostnikov.

Institucije EU kot npr. Ekonomsko-socialni odbor (ESO) so bile aktivne pri vzpostavljanju vezi s Turčijo. Že pred desetimi leti je ESO s Turčijo ustanovil skupni posvetovalni odbor z namenom spodbuditi dialog in sodelovanje med gospodarskimi in socialnimi interesnimi skupinami na obeh straneh. Skupni posvetovalni odbor brez dvoma prispeva k dialogu civilnih družb in predvideva posebne pobude za njegov nadaljnji razvoj. Podobno vlogo naj bi imel tudi Odbor regij, zlasti glede spodbujanja dialoga lokalnih skupnosti v Turčiji in v državah članicah.

2.2.3. Tekoče dejavnosti, ki jih sofinancira EU

2.2.3.1. Razvoj civilne družbe

V zadnjih nekaj letih je civilna družba v Turčiji dosegla zavidljiv razvoj. Nevladne organizacije, ki zajemajo raznovrstna vprašanja, postajajo vedno bolj razpoznavne in se trudijo postati socialno in politično vplivnejše. Leta 2001 je EU uvedla Razvojni program civilne družbe, katere pomemben del je usmerjen v krepitev razvoja NVO v Turčiji.⁸ Poleg tega se je Evropska pobuda za demokracijo in človekove pravice osredotočila na Turčijo in v obliki mikro- in makro-projektov podprla NVO. Program predpristopne finančne pomoči EU za Turčijo bo še naprej skrbel za to, da bosta zagotavljanje svobode združenj in razvoj civilne družbe še naprej prednostni nalogi v prihodnjih izvajanjih programov. V ta namen je za leto 2005 namenjenih 8 milijonov EUR.

2.2.3.2. Socialni dialog, zaposlovanje in socialne zadeve

Socialni partnerji in socialne nevladne organizacije igrajo pomembno vlogo v pripravi in uvajanju zakonodaje EU na področju prava, zdravja in varnosti pri delu, enakosti med spoloma in nediskriminacije⁹. Ravno tako so aktivni pri ustvarjanju, uvajanju in nadziranju zaposlovanja, vključevanja v družbo in pri strategijah in politikah socialne varnosti. Zato je Komisija vedno zelo pazljivo razvijala stike s socialnimi partnerji in organizacijami civilne družbe, vključene na področja sociale v Turčiji, zlasti z namenom njihovega približevanja standardom EU in zagotavljanja spoštovanja pravic sindikatov, kakor so opredeljene v Mednarodni organizaciji dela (MOD).

Komisija bo nadaljevala svojo politiko vzpostavljanja tesnih vezi in povezovalnih dejavnosti s takšnimi organizacijami v Turčiji. Poleg tega bo okrepila udeležbo Turčije v programih Skupnosti na tem področju. Turčija je že udeležena v programih Skupnosti, ki se ukvarjajo z

⁸ V tem okviru na primer je bil za podporo in pomoč NVO ustanovljen razvojni center civilne družbe, financiranih pa je bilo več mikro-projektov kot npr. „Local Civic Initiative“ (Lokalna civilna iniciativa) in „Greek-Turkish Civic Dialogue“ (Grško-turški civilni dialog).

⁹ Socialni dialog je sestavni del zakonodaje EU na področju sociale, socialni partnerji pa imajo zaradi postopka obveznega posvetovanja, predvidenega v členu 138 Pogodbe in zaradi možnosti sklenitve sporazumov, ki se lahko začnejo izvajati preko uredb Sveta, pomembno vlogo v zakonodajnih postopkih na ravni EU. Poleg tega so socialni partnerji in organizacije civilne družbe tudi ključni udeleženci v usklajevanju politik na področju zaposlovanja, družbene vključenosti in socialnega varstva.

neenakostjo med spoloma, nediskriminacijo, družbeno izključenostjo in ukrepi za spodbujanje zaposlovanja. V tem smislu bi morala Turčija na vseh področjih nadnacionalnega sodelovanja biti v celoti udeležena, kar bi omogočalo turškim pravnim osebam, da se neposredno odzovejo na pozive za zbiranje predlogov, in s čimer bi ustvarili možnosti za dialog civilnih družb, ki ga ponujajo ti programi. Predpristopna pomoč bi morala biti dodeljena za financiranje ustreznega povečanja finančnega prispevka Turčije.

2.2.3.3. Programi Skupnosti Socrates, Mladina in Leonardo da Vinci

Dejavnosti na področju izobraževanja in usposabljanja so najbrž najučinkovitejši način za zbliževanje državljanov in poglobljanje medsebojnega poznavanja in razumevanja. Turčija od aprila 2004 sodeluje kot polnopravna članica v programih Skupnosti *Socrates*, *Mladina* in *Leonardo da Vinci*. Program *Socrates* v obliki nadnacionalnih projektov in spodbujanja mobilnosti učnega osebja, učencev in študentov v vseh sodelujočih državah in na vseh ravneh izobraževanja (osnovno-, srednje- in visokošolsko izobraževanje ter izobraževanje odraslih) krepi evropsko dimenzijo izobraževanja. Program *Mladina* nudi priložnost mladini, mladinskim delavcem in mladinskim organizacijam za razvoj nadnacionalnih izmenjav in neformalnih izobraževalnih dejavnosti. Program za razvoj poklicnega in strokovnega izobraževanja in usposabljanja *Leonardo da Vinci* spodbuja nadnacionalno sodelovanje med ustanovami na področju poklicnega usposabljanja, da bi povečal mobilnost, spodbudil inovacije in izboljšal kakovost usposabljanja.

Številni prosilci in sodelujoči v prvem letu ter znatno povečanje odziva na pozive za zbiranje predlogov za leto 2005 kaže na visoka pričakovanja ciljne javnosti v zvezi s temi programi. Skupno število udeležencev v teh treh programih v Turčiji je bilo v prvem letu ocenjeno na 9000 oseb. Turška nacionalna agencija predvideva, da se bo do leta 2006 to število podvojilo. Izzivi in potenciali treh programov so v tej državi, ki šteje 17 milijonov učencev in študentov, veliki. Veliko pa je še treba narediti za boljšo izmenjavo, saj je bilo število študentov iz drugih držav, ki gostujejo v Turčiji, v letu 2004 zelo majhno. Skupna dodelitev proračunskih sredstev za sodelovanje Turčije v treh programih znaša približno 30 milijonov EUR za leto 2005 (od tega skoraj 2/3 predpristopne pomoči Skupnosti in 1/3 turškega državnega proračuna). Komisija bo podpirala krepitev turškega sodelovanja v programih, tako da bo, denimo, raziskala možnosti za dodatno denarno podporo v okviru predpristopnih sredstev, s čimer bi dopolnila nepovratna sredstva za programe.

2.2.3.4. Druge tekoče dejavnosti na področju univerzitetnega izobraževanja

Iz programa Jean Monnet, ki ga upravlja delegacija ES v Ankari, se črpajo sredstva za podiplomske štipendije, namenjene izboljšanju strokovnega znanja mladih iz Turčije na področju evropskega združevanja in krepitvi vezi med državljani Turčije in držav EU. Program poteka že približno 15 let in je omogočil nekaj sto turškim udeležencem, da se поблиže seznani z vprašanji glede evropskega združevanja in evropske civilizacije. Ravno tako je bil pomemben za krepitev vezi med univerzitetnimi ustanovami v EU in Turčiji. V prihodnosti bo Komisija podprla program s povečanjem proračunskih sredstev. Preučile se bodo še druge pobude, kot na primer ustanovitve združenja nekdanjih štipendistov programa Jean Monnet in vključevanje zainteresiranih študentov iz EU za študij v Turčiji.

Projekt Jean Monnet „European Integration in University Studies“ (Univerzitetni študij evropskih integracij), ki ga upravlja Evropska komisija (GD za izobraževanje in kulturo), je odprt za države članice in nečlanice. Namenjen je pospeševanju visokih akademskih dosežkov na področju evropskih študij in spodbujanju akademske refleksije o sedanjih prednostnih

nalogah evropske integracijske politike. Projekt podpira konference in tematske skupine na visoki ravni, kjer sodelujejo profesorji iz programa Jean Monnet, oblikovalci politike in civilna družba. Trenutno je na turških univerzah 7 stolic Jean Monnet in 26 modulov ali tečajev Jean Monnet. Evropska komisija poziva turške univerze k nadaljnjemu sodelovanju, da se med turškimi akademiki in akademiki iz EU okrepi dialog o vprašanjih v zvezi z evropskim združevanjem.

2.2.3.5. Človeški viri in mobilnost na področju raziskovanja (dejavnosti Marie Curie)

Turčija je polnopravno udeležena v okvirnih programih na področju raziskav, tehnološkega razvoja in predstavitvenih dejavnosti, v okviru katerih dejavnosti Marie Curie ponujajo usklajen niz raziskovalcem namenjenih strukturiranih shem mobilnosti, ki so namenjene razvoju in prenosu raziskovalnih sposobnosti, utrjevanju in širjenju možnosti poklicnega napredovanja za raziskovalce na vseh stopnjah njihovega dela in spodbujanja odličnosti v evropskem raziskovanju.

3. NOVE DEJAVNOSTI

Nove dejavnosti, opisane v nadaljevanju, so namenjene dopolnitvi tekočih dejavnosti. Vendar pa je razvoj dialoga civilnih družb dolgotrajen proces, ki bo v prihodnosti spremljal pristopna pogajanja. Zato je nemogoče vnaprej natančno opredeliti njegov obseg, saj se bo razvijal glede na potrebe in predloge, ki jih bo izrazila civilna družba.

Evropska komisija bo pri vseh dejavnostih imela nalogo olajšati in podpirati projekte, ki se bodo odvijali v okviru dialoga civilnih družb. Ravno tako bo pomagala pri spodbujanju projektov. Vendar pa bodo udeleženci civilne družbe tisti, ki bodo morali dati pobudo, izbrati določene teme, ki jih je treba razviti, in imeti aktivno vlogo pri vodenju dialoga.

3.1. Hrvaška

Na Hrvaškem se bo dialog civilnih družb razvijal pod vplivom mnogih dejavnikov, na primer s poglobitvijo odnosov med EU in Hrvaško, z okrepitvijo regionalnega sodelovanja in z razvojem procesa sprave. Več tekočih in prihodnjih dejavnosti, ki so bile podrobneje opisane v zvezi s Turčijo, se lahko po potrebi uvede ali dodatno razvije na Hrvaškem. Bilo bi na primer koristno, če bi se dialog civilnih družb dodatno razvil na področjih, ki so tesneje povezana s praktičnimi učinki pristopnega procesa. To bi spodbudilo večje razumevanje prednosti in izzivov združevanja EU in tudi spodbudilo razpravo o temeljnih vrednotah. Zato bi se morali spodbujati stiki med ekonomskimi in socialnimi partnerji, nevladnimi organizacijami, strokovnimi in poslovnimi organizacijami ter mediji v EU in na Hrvaškem pa tudi udeležba drugih pomembnih udeležencev civilne družbe, kot so na primer verske skupnosti.

3.2. Turčija

3.2.1. Nevladne organizacije, socialni partnerji in strokovne organizacije

3.2.1.1. Dolgoročna partnerstva

Na podlagi izkušenj, ki si jih je pridobila s sodelovanjem pri razvoju civilne družbe v Turčiji, bo Komisija vzpostavila shemo finančne podpore z namenom priskrbeti nevladnim organizacijam in drugim organizacijam civilne družbe potrebno pomoč za sofinanciranje

projektov dvostranskih izmenjav z istovrstnimi organizacijami iz EU, da bi izboljšali medsebojno poznavanje in zagotovili sodelovanje, in sicer preko izmenjav najboljših praks.

Tako razširjena mednarodna dimenzija bi morala turškim nevladnim organizacijam omogočati boljši razvoj in bolj aktivno vključevanje v razprave EU. Organizacije, ki delujejo na tako pomembnih področjih, kot so mladina, enakost med spoloma, okolje, pravice potrošnikov, kulturne pravice, civilne in človekove pravice, boj proti socialni izključenosti in diskriminacija v vseh oblikah, bi bilo treba še posebej podpreti pri njihovi vzpostavitvi dialoga s sorodnimi evropskimi organizacijami. Prednost bodo imeli projekti, ki si bodo prizadevali vzpostaviti, kjer bo potrebno, dolgoročne in trdne odnose med skupinami nevladnih organizacij iz EU in Turčije. Poleg tega bodo prizadevanja šla tudi v to smer, da bodo pristojni za projekte in njihovi partnerji zajeli tudi tiste nevladne organizacije, ki se nahajajo v bolj oddaljenih delih, ali doslej skoraj niso bile vključene v projekte, ki jih je financirala EU.

Dialog civilnih družb bo tudi široko odprt za poslovne skupnosti, strokovne organizacije in socialne partnerje z obeh strani. V tem pogledu bo Komisija podpirala dolgoročna partnerstva med turškimi organizacijami in njim sorodnimi organizacijami iz EU. Tudi partnerstva med sektorskimi organizacijami z obeh strani in med turškimi nacionalnimi organizacijami ter njihovimi partnerji s sedeži v državah članicah EU bodo deležna spodbude. Še posebej bi bilo treba razviti izmenjave med EU in Turčijo na področju kmetijstva, pravosodja, pravniških služb in z njimi povezanih združenj, pa tudi med organi za enakost.

3.2.1.2. Enakost med spoloma

Z vzpostavitvijo tesnih zvez med organizacijami za pravice žensk in organizacijami za enake možnosti iz EU in Turčije bo dialog civilnih družb deloval v smeri krepitev položaja in vključevanja žensk v družbo na vseh ravneh kot tudi v smeri soočanja s problemi, kot je nasilje v družini, kar je bilo tudi izpostavljeno v priporočilih zadnjega poročila Evropskega parlamenta o vlogi žensk v družbenih, gospodarskih in političnih dejavnostih v Turčiji¹⁰. Posebno pozornost bo treba posvetiti zastopanosti žensk na trgu delovne sile in njihovi vključenosti v politične postopke odločanja, bodisi na nacionalni ali na regionalni in lokalni ravni. Komisija si bo prizadevala vključiti vprašanja v zvezi z enakostjo med spoloma in enakimi možnostmi v vse dejavnosti, predvidene v tem sporočilu.

3.2.2. Poslovni svet EU in Turčije

V prejšnjih pogajanjih je poslovni sektor z omogočanjem izmenjav in poglobitvijo medsebojnega poznavanja igral pomembno vlogo v razvoju dvostranskih trgovinskih in investicijskih tokov. Raziskale se bodo možnosti za vzpostavitev poslovnega sveta EU in Turčije na podlagi primerjav s podobnimi uspešnimi projekti, izvedenimi v državah kandidatkah Srednje Evrope med pristopnimi pogajanjmi. Ta svet bi deloval kot forum glavnih družb EU, delujočih v Turčiji, in sorodnih turških družb, ki bi povezoval evropske ustanove in lokalna poslovna združenja z namenom nadaljnega razvoja trgovine in vlaganj.

¹⁰ Osnutek poročila Evropskega parlamenta (A6-0175/2005) konč.

3.2.3. Lokalne skupnosti in pobratenje mest

Nadnacionalno sodelovanje med lokalnimi skupnostmi je poglavitni dejavnik za krepitev miru, stabilnosti in demokracije. V Evropi se je po drugi svetovni vojni močno razvil koncept pobratenja lokalnih občin kot način premagovanja krivic iz preteklosti med sosednjimi državami, zbliževanja ljudi in krepitev medsebojnih vezi. Do sedaj je skoraj 13.000 občin v EU, vključno z novimi državami članicami, sklenilo dogovore o pobratenju.

V primeru Turčije je v zadnjih letih sicer bilo sklenjenih nekaj dogovorov o pobratenju z mesti iz EU, vendar manjka splošen okvir, ki bi spodbudil priložnosti za nadaljnji razvoj tako učinkovitega orodja za sodelovanje. V okviru dialoga civilnih družb bo Komisija raziskala, kako podpreti pobratenja med mesti EU in Turčije, z namenom izboljšati njihovo medsebojno poznavanje, razviti skupne projekte, organizirati seminarje o skupnih temah in spodbuditi neposredno udeležbo državljanov. Posebej si bo prizadevala za vključitev lokalnih skupnosti iz oddaljenih in neprivilegiranih regij v ostale dejavnosti, ki so zajete v tem sporočilu.

Komisija je za obdobje 2007–2013 predlagala program Skupnosti, imenovan „Citizens for Europe“ (Državljeni za Evropo), čigar cilj je spodbujanje aktivnega evropskega državljanstva. Podpiral bo sodelovanje med državljani in organizacijami civilne družbe iz različnih držav. Poudarjal bo nadnacionalne izmenjave, zlasti med državljani in organizacijami iz sedanjih in prihodnjih držav članic. Približno 40 % tega programa bo posvečenega pobratenju mest in projektom državljanov. Turčija bo lahko skladno s splošnimi načeli in pogoji, določenimi v okvirnem sporazumu o njenem sodelovanju v programih Skupnosti, udeležena v tem programu, ki je delno financiran s sredstvi za predpristopno pomoč.

3.2.4. Programi izmenjav med mladostniki, študenti in zaposlenimi

Komisija bo na tem področju močno poudarjala razvoj izmenjav med EU in državami kandidatki s krepitevijo njihovega sodelovanja v zadevnih programih izmenjav EU, kakor je opisano zgoraj. Poleg tega bo Komisija začela obširno posvetovanje z univerzitetnimi in izobraževalnimi sektorji tako v EU kot v Turčiji, da bi sprožila nove pobude na tem področju.

Na področju izobraževanja bo Komisija ocenila, ali obstoječi mehanizmi zajemajo vse ciljne skupine. Tako se lahko na primer zagotovi dodatna pomoč za spodbujanje izmenjav med srednješolci ali za spodbujanje poznavanja skupne zgodovine. Preučijo se lahko tudi projekti, ki zajemajo spletne dejavnosti za učence pod 18 let, kot npr. sodelovanje v spletnih razpravah o pristopnih pogajanjih.

Komisija namerava podpreti tesnejše institucionalno sodelovanje med univerzami s sedežem v EU in v Turčiji, da bi omogočila izmenjavo izkušenj in razvoj učnih načrtov, obenem pa tudi ustanovila skupne neodvisne univerzitetne ustanove, na voljo študentom z obeh strani. Take ustanove bi morale izvajati raziskave in učne dejavnosti o identiteti, zgodovini, kulturi in civilizaciji EU in Turčije, ter razviti učne programe o združevanju EU. V tem smislu lahko Komisija podpre ustanovitev podružnic visoko cenjenih univerzitetnih ustanov EU in Turčije. Komisija lahko tudi podpre sodelovanje med univerzitetnimi ustanovami s sedežem v Turčiji, ki se osredotočajo na evropske študije, in sorodnimi do- in podiplomskimi ustanovami EU, da bi ustanovila skupne oddelke in zavode.

Poleg tega bo Komisija spodbujala neposredno sodelovanje med univerzitetnimi ustanovami v EU in v Turčiji, zlasti na področjih, pomembnih za dialog med EU in Turčijo, kot so pravo, ekonomija, družbene vede in zgodovina. Akademske raziskovalne dejavnosti in publikacije

kot rezultat skupnega dela akademikov iz EU in Turčije bodo deležne podpore na vseh področjih. Podprte bodo tudi intelektualne razprave kot npr. seminarji, konference in delavnice. Spodbujale se bodo dejavnosti za učinkovito razširjanje izsledkov raziskav. Nenazadnje bo Komisija ocenila možnost za razvoj programa izmenjave mladih strokovnjakov z različnih področij v obliki kratkega pripravištva.

3.2.5. Kulturne izmenjave

Razvoj medkulturnih izmenjav igra pomembno vlogo v dialogu civilnih družb in bo imel prednost. V okviru nove generacije programov „European Horizons“ (Evropska obzorja) in „Mosaic“ (Mozaik), ki sta zdaj združena v en sam program, ki ga upravlja delegacija ES v Ankari, bo Komisija omogočila čezmejno sodelovanje med turškimi nevladnimi organizacijami in njihovimi partnerji iz EU, ki delujejo v kulturnih in umetniških sektorjih. To bo vključevalo na primer financiranje skupnih delavnic in kulturnih spletnih forumov. Predvidita se lahko dva različna sklopa dejavnosti: tak, ki je namenjen otrokom (kot npr. turško-evropski otroški orkester, ki že uživa podporo), in širši, namenjen odraslim, ki obsega dejavnosti od vizualnih umetnosti do usposabljanja za kulturne poklice, od kulture prednikov do sodobne kulture.

Poleg tega bo Komisija podprla redne kulturne dogodke, kot so razstave, festivali, konference, izmenjave umetnikov, da bi razširila poznavanje turške umetnosti v EU in obratno. Poleg tega bo uvedla evro-turško kulturno nagrado za umetnike, spodbujala pa bo tudi udeležbo turških kulturnih ustvarjalcev na področjih, kjer nagrade podeljuje Evropska skupnost. Komisija bo nenazadnje aktivno spodbujala turške kulturne nevladne organizacije pri vzpostavitvi stikov z mrežami in partnerstvi EU ter jih obveščala o obstoječih možnostih za čezmejno sodelovanje.

3.2.6. Sodelovanje v programih Skupnosti na področju kulture in medijev

Turčija trenutno ne sodeluje v dveh programih Skupnosti, ki bi lahko na dveh ključnih področjih znatno pripomogla k spodbujanju medsebojnih odnosov med EU in Turčijo: v programu Kultura 2000 in v programu MEDIA Plus. Kultura 2000 zagotavlja sredstva za projekte sodelovanja na vseh umetniških in kulturnih področjih (uprizoritvene umetnosti, upodablajoče in vizualne umetnosti, literatura, dediščina, kulturna zgodovina itd.). MEDIA Plus podpira konkurenčnost evropske avdiovizualne industrije z vrsto podpornih ukrepov, vključno s pobudami za usposabljanje strokovnjakov na področju avdiovizualne industrije, razvojem projektov za produkcijo (igrani filmi, televizijski filmi, dokumentarni filmi, animacije in novi mediji) in distribucijo ter podporo evropskih avdiovizualnih del.

Komisija bi pozdravila turško udeležbo v programu Kultura 2000 in v programih, ki mu bodo sledili, zlasti ker bi to poživilo medkulturni dialog med EU in Turčijo ter medsebojno poznavanje. Komisija podpira tudi udeležbo Turčije v programu MEDIA Plus, s posebnim poudarkom na televizijski in kinematografski produkciji z evropsko vsebino. Vendar pa je sodelovanje držav kandidat v programu MEDIA Plus, skladno z njegovo pravno podlago, pogojeno s predhodnim preverjanjem kompatibilnosti nacionalnega pravnega reda držav kandidat z zakonodajo Skupnosti na področju avdiovizualnih umetnosti. Komisija je pozvala turške organe, da čim prej ustrezno prilagodijo svojo zakonodajo, da bi lahko izkoristila ugodnosti, ki jih ponuja program MEDIA Plus.

3.2.7. Jezikovno usposabljanje

Glavna ovira na poti pospešenega sodelovanja med turškimi organizacijami civilne družbe in sorodnimi organizacijami EU je pomanjkanje znanja tujih jezikov, kar zlasti zadeva organizacije s sedežem v najbolj oddaljenih turških provincah. To je težava večine nevladnih organizacij, zlasti tistih na kulturnem področju, in zadeva vsa področja, zajeta v tem sporočilu. Komisija bo zato podpirala dejavnosti za učenje jezikov in spodbujala tolmačenje in prevajanje v turški jezik in iz tega jezika. Komisija bo sodelovala s kulturnimi organizacijami držav članic pri jezikovnem usposabljanju in bo določila prednostne sektorje.

3.2.8. Spodbujanje javnih razprav, vključno s spletnimi

Komisija bo na vse načine spodbujala odprto javno razpravo z udeleženci z obeh strani o širitvenem procesu, izgledih Turčije za pristop in vseh drugih temah v zvezi s kulturo, politiko in ustanovami, ki jih zajema dialog civilnih družb, da bi se izboljšalo medsebojno razumevanje. Ključni oblikovalci mnenj iz držav v procesu pristopa in iz EU bodo pozvani k sodelovanju v multimedijskih razpravah, ki se bodo odvijale v državah članicah EU. Razprave bodo morale vključevati tudi nevladne organizacije in navadne državljane ter spodbujati širši javni interes in dialog.

Podpore bodo deležne tudi spletne platforme za razvoj virtualnih razprav o temah, povezanih z dialogom civilnih družb. Postavljena bo spletna stran, ki bo opremljena s podatki o Turčiji in širitvenem procesu, pa tudi o dejavnostih, povezanih z dialogom civilnih družb, ter s spletnimi povezavami z nevladnimi organizacijami, šolami, univerzami in raziskovalnimi centri. Redno bodo organizirane tudi „klepetalnice“ na teme, povezane s pristopom, kjer bodo sodelovali ključni udeleženci in druge zainteresirane stranke.

3.2.9. Mediji

Kontinuirano delo na področju obveščanja in komunikacije EU o Turčiji bo okrepljeno in poglobljeno, zlasti z namenom večje razpoznavnosti dejavnosti v okviru dialoga civilnih družb, s poudarkom na avdiovizualni komponenti. Komisija bo podprla in delno financirala televizijske programe, ki bodo predstavljali različne poglede na življenje in družbo v Turčiji in državah EU ter obveščali turške gledalce o EU, njenih pravilih in politikah, namenjeni pa bodo najširši javnosti tako v EU kot v Turčiji, vključno s skupnostmi turških izseljencev v Evropski uniji. Posebna pozornost bo namenjena programom, ki jih bodo ustvarile regionalne in lokalne medijske skupine. Podprti bodo tudi partnerski projekti med televizijskimi družbami na obeh straneh, namenjeni izdelavi skupnih programov.

3.2.10. Izmenjava in ozaveščanje novinarjev

Ustanovljen bo program seminarjev za novinarje iz EU in Turčije, kjer bodo slednji imeli priložnost izvedeti več o vprašanjih v zvezi s pristopom Turčije, razviti poglobljeno medsebojno razumevanje in izmenjati najboljše prakse.

Ta program se lahko razvije s pomočjo novinarskih organizacij in drugih neprofitnih organizacij na ravni EU. Da pa bi ta program imel povečan vpliv v državah članicah, bo Komisija dala prednost razvoju neposrednih stikov med strokovnimi združenji novinarjev iz Turčije in držav članic EU, zlasti v obliki medsebojnih obiskov in skupnih seminarjev. Ta program predvideva dve komponenti, od katerih je ena namenjena mladim novinarjem, druga

pa se osredotoča na redna srečanja na visoki ravni med glavnimi uredniki z obeh strani in vplivnimi oblikovalci politike v EU in državah članicah.

3.2.11. Verske skupnosti in verska združenja

Kakor je bilo izraženo v priporočilu Komisije oktobra 2004, se mora dialog civilnih družb osredotočiti tudi na verska vprašanja. Spodbujal se bo torej odprt, transparenten in reden dialog s cerkvami in verskimi združenji ali skupnostmi in organizacijami, ob polnem upoštevanju njihovih specifičnih identitet in prispevkov.

Evropska komisija je od osemdesetih let med cerkvami in religijami v pristopnih državah in državah članicah EU na eni ter evropskimi institucijami na drugi strani vzdrževala dialog o evropskem združevanju. Vedno več verskih organizacij imenuje svoje predstavnike v Bruslju, kjer delujejo v tej smeri, in lahko prispevajo k razvoju te razsežnosti dialoga.

4. POGOJI IN NAČINI UVAJANJA

4.1. Nasveti vodilnih osebnosti

Komisija bo izvajala redna posvetovanja z vodilnimi osebnostmi iz EU in Turčije, ki bodo izbrane na podlagi njihovega strokovnega znanja in izkušenj v odnosih med EU in Turčijo in njihove udeležbe v civilni družbi, da bi s pomočjo njihovih mnenj oblikovala predloge za prihodnje dejavnosti. Poleg tega bi lahko te osebnosti tudi povabili k neposredni udeležbi na konferencah, seminarjih in drugih dogodkih v okviru dialoga civilnih družb.

4.2. Finančna podpora

V osnovi bodo dejavnosti, predlagane v tem sporočilu, na podlagi trenutno veljavnih pravil in postopkov sofinancirane v okviru predpristopne pomoči za ustrezne države kandidatke. Poleg tega lahko dogodke in dejavnosti financirajo tudi medijske skupine, poslovna združenja in socialni partnerji, kulturne ustanove ter javne ali zasebne ustanove na splošno. Komisija lahko podpre takšne dogodke, ki ustrezajo ciljem dialoga civilnih družb. Dvostranske in večstranske dejavnosti, ki jih sponzorirajo in financirajo vlade EU in držav članic, se bodo nadaljevale in bodo v prihodnosti še dodatno okrepljene.

EU bo za dejavnosti v zvezi s Turčijo, ki jih podpira EU, uporabila dodeljena finančna sredstva iz programa predpristopne pomoči za Turčijo, ki se bo s 300 milijonov EUR za leto 2005 dvignil na 500 milijonov EUR za leto 2006. Komisija bo poskušala dodeliti potrebna sredstva predvidenim dejavnostim v okviru dialoga civilnih družb in s tem povečati delež dejavnosti, ki so trenutno financirane pod postavko „politični in kulturni dialog“ v načrtu za predpristopno finančno pomoč. Lahko se pričakuje, da bi bilo za financiranje dejavnosti v okviru dialoga civilnih družb, vključno z udeležbo v programih Skupnosti, potrebnih 8 do 10 % skupnega letnega zneska. Za izvajanje programa za leto 2006 je predviden skupni znesek 40 milijonov EUR.

Države kandidatke prispevajo k proračunu za programe Skupnosti. Ta prispevek delno pokriva nacionalni proračun držav kandidatk in delno predpristopna sredstva. Da bi okrepila sodelovanje v tekočih programih, bo Komisija v prihodnosti dodelila ustrezen delež predpristopne pomoči za udeležbo držav kandidatk. Za krajši rok se lahko predvidijo druge oblike dodatne finančne podpore. Komisija bo spodbujala države kandidatke k sodelovanju v programih, v katerih trenutno niso udeležene, in bo, če bo potrebno, priskrbel pomoč, da se

zagotovi nemoteno in ugodno financiranje programov. Komisija lahko v primeru drugih dejavnosti po potrebi tudi dodeli nepovratna sredstva neposredno upravičencem, da bi dosegla posebne cilje v okviru dialoga civilnih družb in v skladu s finančno uredbo in njenimi izvedbenimi ukrepi.

Tako kot cilj dialoga civilnih družb je tudi cilj komunikacijske strategije za širitev spodbuditi javno razpravo v EU in državah kandidatkah o prihodnjih širitvah, zato bo na različne načine podpirala dialog civilnih družb. V ta namen se lahko uporabijo sredstva, namenjena komunikaciji in obveščanju, in dodeljena delegacijam v državah kandidatkah, kot tudi sredstva za širitev iz programa PRINCE, namenjena dejavnostim znotraj Evropske unije.

Da bi uvedla in izvedla projekte, povezane z dialogom civilnih družb, se bo Komisija oprla na njene obstoječe strukture in vire tako v Bruslju kot v delegacijah EU v državah kandidatkah, pa tudi na ustrezne organe v državah kandidatkah. Možnost ustanovitve dodatnih posebnih struktur se bo preučila samo, če se bo to izkazalo za potrebno glede na razvoj dogodkov v prihodnosti. Za zgled so lahko obstoječe ustanove, ki so usmerjene v spodbujanje medsebojnega poznavanja in kulturnih izmenjav med EU in drugimi svetovnimi regijami.

4.3. Vprašanje vizumov

Turški državljani trenutno potrebujejo vizum, kar lahko znatno omeji njihovo udeležbo v nekaterih dejavnostih, navedenih v tem sporočilu, zlasti ob morebitnem večjem povpraševanju po vizumih v krajšem časovnem obdobju. Zato bi bilo s strani udeležencev v dialogu civilnih družb zaželeno, da se postopek za pridobitev vizuma racionalizira. Za nemoteno delovanje dialoga civilnih družb bo potrebno celostno sodelovanje držav članic (ki so pristojne za izdajo vizumov), da bi udeležencem omogočili, da pridobijo vizum v doglednem času in ne da bi bili primorani predložiti izčrpno dokazno gradivo.

5. SPREMLJANJE IN POROČANJE

To sporočilo je le prvi korak na poti krepitev dialoga civilnih družb v Turčiji, na Hrvaškem in v EU. Dialog se bo odvijal vzporedno s pristopnimi pogajanja, zato se lahko potrebe in cilji postopoma razvijajo in jih bo morda treba preusmeriti.

Komisija bo zagotavljala redno spremljanje dejavnosti in dosežkov. Redna, letno objavljena poročila o Turčiji bodo vsebovala poseben del, namenjen dialogu civilnih družb, ki bo zajemal glavne dejavnosti in dosežke. Poleg tega bo del portala Evropa namenjen širitvi podatkov o tekočih projektih in pobudah v zvezi z dialogom civilnih družb.

Razen obširnih raziskav javnega mnenja o širitvi EU ni nobenih dejanskih informacij zlasti v zvezi z odnosi med EU in Turčijo na področju kulture in medsebojnega dožemanja. Da bi premostili to vrzel, bo Komisija ustanovila bolj učinkovito redno spremljanje civilnih družb in medsebojnega dožemanja v EU in v Turčiji, kar bo vodilo za prihodnjo politiko razvoja tega dialoga. Preuči se lahko tudi možnost posebne študije o medsebojnem dožemanju med EU in Turčijo.